

Христина БАЗЮК

магістр історії

аспірант відділу історії середніх віків

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7625-4985>

e-mail: khrystynabaziuk@gmail.com

АНАЛІЗ ТОРГОВИХ ЗНАКІВ ІЗ ЛИСТУВАННЯ ШОТЛАНДСЬКОГО КУПЦЯ АРТУРА ФОРБСА

Проаналізовано торгові знаки, взяті з листування, надісланого в кінці XVII ст. на землі Руського воєводства до шотландського купця Артура Форбса, а також досліджено історію виникнення торгових знаків, їхню типологію, основні сфери застосування та британську історіографію з цього питання. Зазначено, що практика маркування власних виробів і продукції була відома ще давнім єгиптянам, грекам та римлянам, а на Британських островах символи для позначення власності почали використовувати з кінця XIII ст.

Вказано, що модифіковані скандинавські руни стали основою візуальної частини торгових символів, їхня поява була зумовлена необхідністю позначати свою продукцію і власність, оскільки вже з XIV ст. маркування товарів стає обов'язковим на території Британського архіпелагу. Досліджено, що початково такі знаки використовувалися для позначення власності, з часом цю практику запозичили каменярі, виробники продукції, торговці, книговидавці, нотаріуси, виробники дзвонів, паперу, зброї, прикрас і посуду.

Констатовано, що в торговців сфера застосування торгових символів охоплювала: маркування власності на товарах; ідентифікацію при перевезенні вантажу; позначення статусу власника, його соціальну ідентифікацію; завірення особистої документації. Встановлено, що торгові знаки фактично успадковувалися від родичів або друзів, а для того, щоб показати належність до певної родини, члени сім'ї могли вносити невеликі зміни до спільного символу. Стверджено, що основною його ознакою мала бути легка впізнаваність.

Наголошено, що до найпопулярніших типів конструкцій торгових знаків належить символ «4», а також його варіації з додавання ліній, хрестів, кругів, ініціалів. Констатовано, що саме такі торгові знаки наявні в листуванні Артура Форбса, де їх використано у фінансових розрахунках і списках покупок. Підсумовано, що за способом утворення їх можна поділити на знаки, в основі яких лежить символ «4», аббревіатура, три круги із хвилястою ніжкою-основою та літера N.

Ключові слова: торгові знаки, торговці, документ, XIV–XVIII ст., Руське воєводство, Україна, Шотландія.

Оскільки в цій роботі досліджено торгові знаки шотландського купця Артура Форбса (Arthur Forbes), то проаналізувати варто саме шотландську й англійську історіографію. Початки вивчення цієї теми сягають першої половини XIX ст.: відомо,

що 1825 р. для британської спільноти антикварів була прочитана лекція про виявлені на тоді британські торгові знаки (Davis, 1893, с. 45). Особливістю тогочасних досліджень можна вважати концентрацію уваги істориків на каталогізації (Davis, 1893) та вивченні торгових знаків у певному місті або області – містах Норвічі (Ewing, 1852), Девонширі (Worth, 1891) чи Глостерширі (Merchants' Marks, 1891–1893). Також у цей період науковці часто займалися створенням персональних колекцій із зображень копій відомих їм британських торгових знаків.

На початку і в середині ХХ ст. історики намагалися детальніше дослідити походження й основні сфери використання торгових знаків, а також виділити їхні окремі типи за візуальною складовою (Rylands, 1910; Elmhirst, Dow, 1959; Girling, 1961; Girling, 1964). У 1990-х роках вивчення торгових знаків поширилося і на Ірландію (Walsh, 1993). Варто зауважити, що до того часу всі ці дослідження проводили історики. Починаючи з 2000-х років до них приєдналися мистецтвознавці та філологи, які пробували застосовувати нові підходи до вивчення теми. Наприклад, вони намагалися показати товарні знаки в матеріальному контексті – у зв'язку із вивченням творів мистецтва, книг, геральдики, сфрагістики, міської культури (Kittel, 2020; Stuart, Wubs-Mrozewicz, 2022).

Мета дослідження – проаналізувати історію виникнення та поширення шотландських й англійських торгових знаків, їхню типологію і способи застосування, і на основі цих даних класифікувати торгові знаки, знайдені в листуванні шотландського купця Артура Форбса, який у кінці ХVІІ ст. проживав на території Руського воеводства.

Для початку варто розглянути походження концепту торгових знаків. Відомо, що практика маркування виробів була поширеною ще з часів античності: давні єгиптяни, греки та римляни ставили ярлики на певні товари, щоби знати, у якому місті чи майстерні вони були виготовлені (Бабенко, 2011, с. 93). На території Британського архіпелагу використання символів на різноманітних предметах для позначення власності відоме з кінця ХІІІ ст. (Girling, 1964, с. 9). До цього їх, імовірно, наносили на домівки для захисної функції як талісмани (Walsh, 1993, с. 2). Більшість дослідників схиляється до думки, що можливе першоджерело візуальної частини символів – модифіковані скандинавські руни (Girling, 1964, с. 9).

Вже з ХІV ст. знаходимо документальні підтвердження того, що маркування товарів стає обов'язковим – на території Вустерширу пекарі були зобов'язані позначати свою випічку (Walsh, 1993, с. 2). У той час відомі випадки недоброчесного використання таких символів – на неякісний продукт наносили знаки ремісників-конкурентів, щоб зіпсувати їхню репутацію та бізнес (Davis, 1893, с. 48). Для контролю якості аналогічні заходи вводили і в текстильній промисловості. З ХІІІ ст. розпізнавальні позначки розміщали на свинцевих пломбах, які прикріплювали до виготовленої тканини. Це робила гільдія-виробник для підтвердження якості своєї продукції (Cherry, 2018, с. 168–171).

Можна простежити, що спочатку маркування використовувалося для позначення власності над певним предметом чи об'єктом, із часом таку практику запозичили каменярі, а згодом – торговці (Girling, 1961, с. 103). Пізніше, десь за століття після останніх, до них приєдналися книговидавці, а з ХV ст. так починають маркувати дзвони. З цієї ж традиції виводимо й нотаріальні відмітки (ХVІ ст.), щоправда, вони мали значно складнішу візуальну структуру (Rylands, 1910, с. 14). Аналогічним принципом керувалися виробники паперу, зброї, міді, прикрас і посуду (Girling, 1964, с. 9).

Термін «торговий знак» з'являється у ХІV ст. (Rylands, 1910, с. 3). Він стає популярним у ХІV–ХVІ ст. завдяки Ганзейському союзу міст, купці якого його активно

використовували (Girling, 1964, с. 9). На території Європи та Шотландії існування торгових символів простежується до XVII–XVIII ст. (Girling, 1964, с. 22). Якою ж була сфера їхнього застосування? Очевидно, що передусім вони слугували для позначення власності на товарах, а тому збереглися найгірше, оскільки розмішувалися зверху на вовняних мішках чи поверхні бочок, отже, були недовговічними (Girling, 1961, с. 104). У цьому контексті можна говорити також про функцію ідентифікації при перевезенні товару. Наприклад, якщо торговець допомагав транспортувати вантаж колеги, то міг користуватися його торговим символом (Girling, 1964, с. 10).

Такі знаки також мали функцію соціальної ідентифікації. Аналогічно до того, як шляхта (цим терміном у статті позначено аристократію, відповідниками якої в англійській мові є терміни «*gentry*» та «*nobility*») мала право користуватися власними гербами, купці використовували торгові символи. Коли в XV ст. деякі торговці набули шляхетства і, відповідно, отримали власні герби, то почали користуватися ним та торговим символом паралельно. Це видно з їхніх поховань – і знаки, і герби різьбили на кам'яних надгробних плитах. Якщо купець був членом торгової гільдії, то поряд із ними зображували і її символ. На надгробних плитах цвинтаря в м. Данді, Шотландія, їх збереглося чи не найбільше (Davis, 1893, с. 46).

Торгові символи також використовували в офіційній документації та листуванні. Їх можна знайти в портовій книзі м. Саутгемптона 1554–1555 рр. («*The Linen Hall Book*»): на полях біля імен імпортерів товару вказували їхні торгові знаки (Girling, 1964, с. 19), написані вручну або поставлені за допомогою перстнів як штампи (Girling, 1961, с. 103). Збереглася велика колекція торгових маркерів у листуванні, виявленому в архіві м. Любека (Jenks, Wubs-Mrozewicz, 2022, с. 11). Ще одне призначення таких символів – позначення статусу їхнього власника. Наприклад, якщо купець пожертвував гроші на ремонт церкви, його торговий знак додавали на її вітраж – така практика набула поширення із XIV ст. Офіційні зображення не варто плутати з особистими позначками, які люди несанкціоновано вирізали на церковних колонах або дверних косяках (Girling, 1964, с. 107). Також варто зауважити, що впродовж XVIII–XIX ст. британські церкви завозили багато вітражів з Європи (німецьких земель чи Швейцарії), на яких можна знайти тамтешні торгові знаки (Girling, 1964, с. 109). Аналогічно, вирізьбленими на камені знаками, позначалися домівки купців. Так ми можемо дізнатися, де жили ці торговці та які храми відвідували (Ewing, 1852, с. 180).

До нашого часу дійшло не надто багато торгових символів цього типу. Переважно їх можна побачити на спорудах, у яких практично не було ремонту. Крім цього, такі знаки активно знищували пуритани, які вважали їх «забобонними зображеннями». Цей процес продовжився у XIX ст. під час «вікторіанської реставрації» – процесу масового ремонту давніх храмів, коли їм намагалися «повернути» вигляд XIII–XIV ст. (Girling, 1964, с. 105). Ще одне цікаве джерело, на якому досить часто фігурують торгові знаки, – портрети купців (Kittel, 2020, с. 208–210).

Так можна виділити типи торгових знаків за їхнім способом застосування (Kittel, 2020, с. 218): для позначення власності, її ідентифікації, створення «геральдики скромних» (тобто її відповідника для людей без шляхетства), визначення професійної та релігійної ідентичності. Інший спосіб класифікації таких символів – за тим, як вони створені (Walsh, 1993, с. 3): написані чорнилами, відтиснені на сургучі/воску/шкірі, надруковані на папері, вирізані на дереві чи камені, закарбовані на метали, намальовані на склі/тканині. З XVII ст. на британських територіях використання торгових знаків

зменшується, бо з'являються жетони. Щоправда, купці продовжували маркувати свої жетони родинними торговими знаками. Виноробство було одним із небагатьох сфер, де торгове маркування продовжували використовувати і в XVIII ст.: його наносили на віск, яким запечатували пляшки з вином (Girling, 1964, с. 112–113).

Торгові знаки переважно успадковувалися від родичів або друзів (Jenks, Wubs-Mroze-wicz, 2022, с. 62). Так, сім'я користувалася спільним символом, а її члени застосовували його зі змінами, за аналогією з геральдикой (Davis, 1893, с. 51). Через це торгові знаки мали тенденцію ускладнюватися з часом. Щоби зберегти впізнаваність, до основного символу додавали лише ініціали (Girling, 1961, с. 106–107). Якщо ж торговці вступали в кооперацію, то створювалося нове маркування, яке поєднувало їхні торгові знаки (Girling, 1964, с. 23). При створенні торгового знаку визначальними були такі дві характеристики: швидкість створення (невисока графічна складність) і легка впізнаваність. Для купців, які перевозили багато товарів, було надзвичайно важливо швидко їх позначити, а згодом безпомилково ідентифікувати при транспортуванні. Також не варто забувати про практичність таких символів у переважно неписемному суспільстві (Walsh, 1993, с. 2).

Найчастіше зустрічаються такі конструкції торгових знаків: вверху – хрест або символ «4», під ними – нагромадження ліній, які формують закінчення у вигляді V, X, W. Що більше ліній додавати, то більше варіацій цих знаків виходить (із хрестами, кругами й ініціалами). Деколи торгові символи стоять на фігурі у формі круга або серця (Girling, 1964, с. 11). Багато ранніх зразків знаків розташовувалися на щиті (Rylands, 1910, с. 11). Завдяки каталогам торгових знаків можна висувати, що для них існував певний реєстр, адже в один час і в одному регіоні всі символи були унікальними (Girling, 1964, с. 24).

Зосередимося детальніше на торгових символах, утворених із застосуванням знаку «4», адже саме він зустрічається, напевно, найчастіше, а тому виведений в окрему категорію (рис. 1). Одразу варто зауважити, що всі теорії про історію його походження – це лише припущення. Отож припускають, що цей символ виник ще в добу античності – задовго до появи самої цифри «4» в тому вигляді, у якому її використовують тепер на території Європи (Girling, 1961, с. 104–105). При цьому сам символ «4» може бути оберненим у різні боки (Gloucestershire Notes & Queries, 1891–1893, с. 108). На території Британії так у вівчарстві позначали штапелі, тому існує ймовірність, що саме через це ним користувалися купці, які торгували вовною (Worth, 1891, с. 316–317). Серед інших припущень щодо походження варто згадати такі: зображення вітрила корабля або символу Трійці, позначення торгівлі в чотирьох напрямках світу (Davis, 1893, с. 51).

Торговими знаками користувалися не лише на Заході, Півдні та Півночі Європи, а й у Речі Посполитій. Пояснити це можна постійними контактами з ганзейськими містами й мігрантами з території Британського архіпелагу. Наприклад, протягом XVI – на початку XVIII ст. унаслідок несприятливих економічних, соціальних і релігійних умов тривало масове переселення (приблизно 37 тис. осіб) шотландців на землі Речі Посполитої, де вони займалися переважно торгівлею або ж були найманцями у війську (Ваєр, 2012, с. 16–17). Бідніші з них перевозили дрібний крам від села до села в межах невеликої області. Багатші створювали союзи, які постачали британські, голландські та німецькі товари через Балтійське море.

Торгова мережа родини шотландських купців Форбсів була одним із таких великих утворень. Вона функціювала в північній, центральній і південній частинах Речі Посполитої в кінці XVII – на початку XVIII ст. Про її діяльність можна дізнатися з листування

шотландського купця Артура Форбса, який проживав переважно на території Руського воєводства. Кореспонденція перебуває у львівському Центральному державному історичному архіві України (ЦДАЛУ), фонд № 132, опис № 1 «Колекція листів державних, громадських та церковних діячів України, Польщі та інших країн». У ній ми можемо знайти зразки торговельних знаків, які використовувала родина Форбсів.

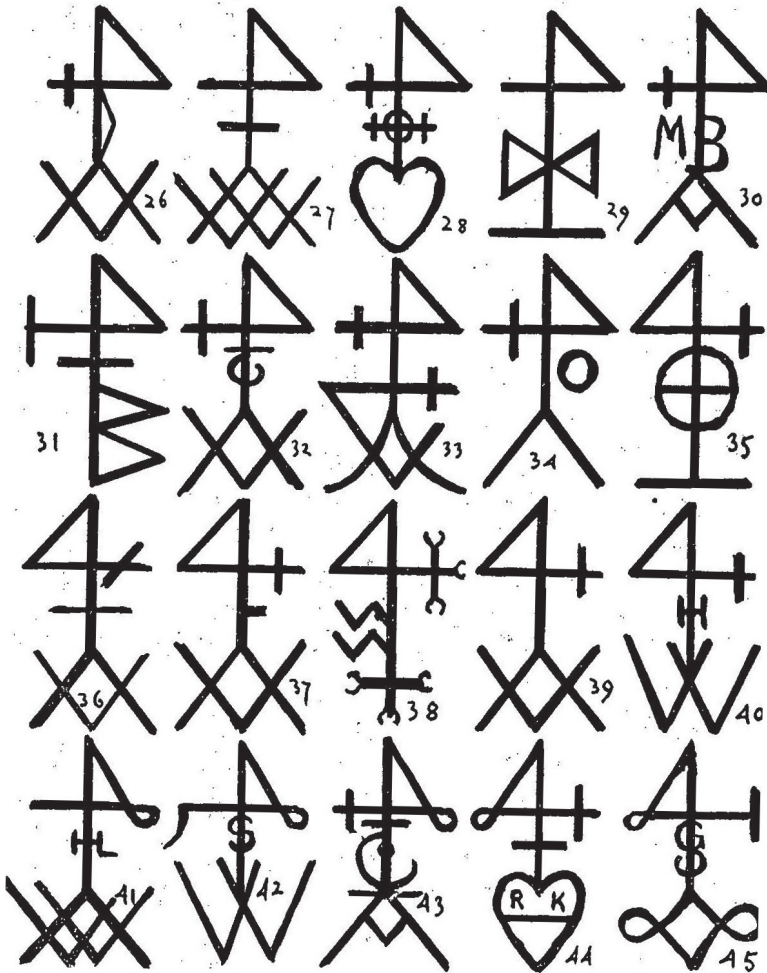

Рис. 1. Приклади торговельних знаків, в основі конструкції яких символ «4».
Із *stammi Girling F. A. Merchants marks in Suffolk (1961)*

На мою думку, у листуванні треба чітко розрізняти підписи, скорочення та торгові знаки. У польськокомовному листуванні купці переважно вказували своє ім'я, а біля нього ставили підпис (ЦДАЛУ-1, арк. 1). Якщо в кореспонденції мовили про добре відому обом сторонам особу, то для її позначення використовували скорочення – перші дві букви її імені та прізвища (ЦДАЛУ-4, арк. 10). А ось торгові знаки з'являються винятково у фінансових розрахунках або списках покупок. У більшості випадків вони

пов'язані з торговцями з німецьких земель або ж із членами родини Форбсів. Ось повний класифікований перелік віднайдених у їхній кореспонденції торгових знаків:

- із символом «4» та аббревіатурою: (ЦДІАЛУ-2, арк. 2) (рис. 2), (ЦДІАЛУ-3, арк. 1, 8) (рис. 3, 4);
- із аббревіатурою: (ЦДІАЛУ-3, арк. 9, 10, 12, 13, 14) (рис. 5, 6); (ЦДІАЛУ-4, арк. 2, 3, 30); (ЦДІАЛУ-5, арк. 38) (рис. 7);
- із трьома кругами та хвилястою ніжкою-основою: (ЦДІАЛУ-3, арк. 7, 15, 16, 17); (ЦДІАЛУ-4, арк. 1, 30, 41) (рис. 8, 9);
- із літерою N: (ЦДІАЛУ-4, арк. 1) (рис. 10).

Рис. 2. Торговий знак Артура Форбса із символом «4» та його ініціалами

Рис. 3. Торговий знак Роберта Форбса (Robert Forbes) із символом «4» та його ініціалами. Варіант 1

Рис. 4. Торговий знак Роберта Форбса із символом «4» та його ініціалами. Варіант 2

Рис. 5. Торговий знак-аббревіатура Артура Форбса

Рис. 6. Торговий знак-аббревіатура Роберта Форбса. Варіант 1

Рис. 7. Торговий знак-аббревіатура Роберта Форбса. Варіант 2

Рис. 8. Торговий знак, складений за допомогою трьох кругів і хвилястої ніжки-основи, його власник невідомий. Варіант 1

Рис. 9. Торговий знак, складений за допомогою трьох кругів і хвилястої ніжки-основи, його власник невідомий. Варіант 2

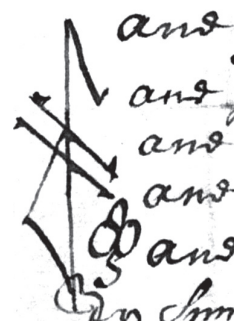

Рис. 10. Торговий знак, складений за допомогою літери N, його власник невідомий

Отже, практика маркування власності чи виробленої продукції застосовувалася ще в античну добу. Завдяки ефективності така система збереглася і розвинулася, а приблизно з XIV ст. її запозичили торговці. Вони створюють т. зв. торгові знаки – легко впізнавані унікальні персональні позначки, які використовують для позначення товару та підкреслення власного статусу. Через те, що такими символами користувалася більшість купців, науковці виробили схеми їх класифікації. До найпоширеніших належать позначки, створені за допомогою символу «4» й абревіатур, утворених із перших літер імені та прізвища торговця.

Зразки використання аналогічних торгових знаків виявлено і на території Речі Посполитої – у листуванні купця шотландського походження Артура Форбса. Проаналізована кореспонденція кінця XVII ст. вказує на те, що його родина також користувалася торговими знаками, до того ж часто вони належали до найпоширеніших категорій символів (утворених за допомогою абревіатур і знаку «4»). Варто зауважити, що в листуванні торговими знаками користувалися переважно купці, які проживали на німецьких землях, а також члени родини Форбсів – усі шотландського походження. Натомість польські торговці надавали перевагу написанню свого підпису та повного варіанта імені. Дослідження творів мистецтва, матеріальних об'єктів і документації, на якій зображено торгові знаки, вважаю надзвичайно перспективним та таким, що потребує подальшого аналізу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бабенко, В. А. (2014). Торговельна марка: еволюція, історія, сучасність. *Історія торгівлі, податків та мита*, 1(9), 91–97.

ЦДІАЛУ-1: Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 132 (Колекція листів державних, громадських та церковних діячів України, Польщі та інших країн), оп. 1, спр. 259.

ЦДІАЛУ-2: ЦДІАЛ України, м. Львів, ф. 132, оп. 1, спр. 505.

ЦДІАЛУ-3: ЦДІАЛ України, м. Львів, ф. 132, оп. 1, спр. 507.

ЦДІАЛУ-4: ЦДІАЛ України, м. Львів, ф. 132, оп. 1, спр. 1075.

ЦДІАЛУ-5: ЦДІАЛ України, м. Львів, ф. 132, оп. 1, спр. 1077.

Bajer, P. (2012). *Scots in the Polish-Lithuanian Commonwealth, 16th to 18th Centuries: The Formation and Disappearance of an Ethnic Group*. Leiden: Brill. https://doi.org/10.1163/9789004210653_001

Cherry, J. (2018). The Cloth Seal: A Mark of Quality, Identification, or Taxation? *The Medieval Globe*, 4/1, 167–92. <https://doi.org/10.1515/9781641892575-009>

Davis, C. T. (1893). Merchants' Marks. *Journal of the British Archaeological Association*, 49(1), 45–54.

Elmhirst, E. M., Dow L. (1959). *Merchants' Marks*. London: Harleian Society.

Ewing, W. C. (1852). Notices of the Norwich Merchant Marks. *Norfolk Archaeology*, 3, 177–228.

Girling, F. A. (1961). Merchants marks in Suffolk. *Suffolk Institute of Archaeology and History*, 29(1), 103–137.

Girling, F. A. (1964). *English Merchants' Marks: A Field Survey of Marks Made by Merchants and Tradesman in England between 1400 and 1700*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1017/S0022050700061581>

Jenks, S., Wubs-Mrozewicz, J. (2022). *Message in a Bottle: Merchants' Letters, Merchants' Marks and Conflict Management in 1533–34. A Source Edition*. Turnhout: Brepols. <https://doi.org/10.51750/emlc18378>

Kittel, T. (2020). Early Modern Merchant's Marks in Medieval English Manuscripts. *Renaissance Studies*, 34/2, 208–27. <https://doi.org/10.1111/rest.12619>

Merchants' Marks. (1891–1893). *Gloucestershire Notes & Queries*, 5, 107–109.

Rylands, J. P. et al. (1910). *Merchants' Marks and Other Medieval Personal Marks*. Edinburgh: Ballantyne.

Walsh, P. (1993). The Medieval Merchant's Mark and Its Survival in Galway. *Journal of the Galway Archaeological and Historical Society*, 45, 1–28.

Worth, T. H. (1891). Some Devonshire Merchant Marks. *Transactions of the Devonshire Association*, 23, 315–317.

REFERENCES

Babenko, V. A. (2014). Torhovelnna marka: evoliutsiia, istoriia, suchasnist. [Trademark: evolution, history, modernity]. *Istoriia torhivli, podatktiv ta myta*, 1(9), 91–97 (in Ukrainian).

Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv (TsDIAL Ukrainy), f. 132 (Kolektsiia lystiv derzhavnykh, hromadskykh ta tserkovnykh diiachiv Ukrainy, Polshchi ta inshykh krain), op. 1, spr. 259 (in Polish).

TsDIAL Ukrainy, m. Lviv, f. 132, op. 1, spr. 505 (in German).

TsDIAL Ukrainy, m. Lviv, f. 132, op. 1, spr. 507 (in German).

TsDIAL Ukrainy, m. Lviv, f. 132, op. 1, spr. 1075 (in English).

TsDIAL Ukrainy, m. Lviv, f. 132, op. 1, spr. 1077 (in Polish).

Bajer, P. (2012). *Scots in the Polish-Lithuanian Commonwealth, 16th to 18th Centuries: The Formation and Disappearance of an Ethnic Group*. Leiden: Brill. https://doi.org/10.1163/9789004210653_001 (in English).

Cherry, J. (2018). The Cloth Seal: A Mark of Quality, Identification, or Taxation? *The Medieval Globe*, 4/1, 167–92. <https://doi.org/10.1515/9781641892575-009> (in English).

Davis, C. T. (1893). Merchants' Marks. *Journal of the British Archaeological Association*, 49(1), 45–54 (in English).

Elmhirst, E. M., Dow L. (1959). *Merchants' Marks*. London: Harleian Society (in English).

Ewing, W. C. (1852). Notices of the Norwich Merchant Marks. *Norfolk Archaeology*, 3, 177–228 (in English).

Girling, F. A. (1961). Merchants marks in Suffolk. *Suffolk Institute of Archaeology and History*, 29(1), 103–137 (in English).

Girling, F. A. (1964). *English Merchants' Marks: A Field Survey of Marks Made by Merchants and Tradesman in England between 1400 and 1700*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1017/S0022050700061581> (in English).

Jenks, S., Wubs-Mrozewicz, J. (2022). *Message in a Bottle: Merchants' Letters, Merchants' Marks and Conflict Management in 1533–34. A Source Edition*. Turnhout: Brepols. <https://doi.org/10.51750/emlc18378> (in English).

Kittel, T. (2020). Early Modern Merchant's Marks in Medieval English Manuscripts. *Renaissance Studies*, 34/2, 208–27. <https://doi.org/10.1111/rest.12619> (in English).

Merchants' Marks. (1891–1893). *Gloucestershire Notes & Queries*, 5, 107–109 (in English).

Rylands, J. P. et al. (1910). *Merchants' Marks and Other Medieval Personal Marks*. Edinburgh: Ballantyne (in English).

Walsh, P. (1993). The Medieval Merchant's Mark and Its Survival in Galway. *Journal of the Galway Archaeological and Historical Society*, 45, 1–28 (in English).

Worth, T. H. (1891). Some Devonshire Merchant Marks. *Transactions of the Devonshire Association*, 23, 315–317 (in English).

Khrystyna BAZIUK

Master in History

PhD Student of the Department of History of the Middle Ages

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7625-4985>

e-mail: khrystynabaziuk@gmail.com

ANALYSIS OF MERCHANTS' MARKS FROM THE CORRESPONDENCE OF SCOTTISH MERCHANT ARTHUR FORBES

The article analyzes the trademarks taken from the correspondence sent at the end of the 17th century to the Scottish merchant Arthur Forbes in the lands of the Ruthenian Voivodeship. To do this, the history of the origin of trademarks, their typology, main spheres of application, as well as British historiography on this issue were studied. The practice of marking own products and goods was known even to the ancient Egyptians, Greeks and Romans. On the British Isles, symbols for marking property began to be used from the end of the 13th century.

It can be assumed that modified Scandinavian runes became the basis for the visual part of the trade symbols. Their appearance was due to the need to mark products and property, since from the 14th century the marking of goods became obligatory on the territory of the British archipelago. Therefore, initially such marks were used to denote ownership. Over time, this practice was borrowed by stonemasons, manufacturers of goods, merchants, publishers, notaries, manufacturers of bells, paper, weapons, jewelry and dishes.

In the field of trade, the use of trade symbols included: marking of ownership on goods; identification during transportation of cargo; designation of the owner's status, his social identification; certification of personal documentation. Trademarks were actually inherited from relatives or friends. In order to show belonging to a certain family, family members could make small changes to the common symbol. Its main feature was to be easily recognizable.

The most popular types of trade symbols include the symbol «4», as well as its variations with the addition of lines, crosses, circles, and initials. These are the trademarks found in Arthur Forbes' correspondence, where they are used in financial transactions and shopping lists. According to the method of formation, they can be divided into signs based on the symbol «4», an abbreviation, three circles with a wavy base-leg and the letter N.

Keywords: merchants' marks, merchants, document, 14th–18th centuries, Ruthenian Voivodeship, Ukraine, Scotland.